

GİRİŞ

Sosyal Sermaye Nedir ve Niçin Önemlidir?

Sosyal sermaye teorisi aslında çok açıktır. Onun başlıca tezi iki kelimedede özetlenebilir: İlişkiler önemlidir. İnsanlar birbirleriyle ilişki kurarak ve bunun zaman içinde devam etmesini sağlayarak, kendi başlarına başaramayacakları ya da sadece büyük zorluklarla başarabilecekleri şeyleri gerçekleştirebilmek için birlikte çalışabilirler. İnsanlar bir dizi iletişim ağıyla birbirlerine bağlanmaktadır ve ortak değerleri bu iletişim ağlarının diğer üeleriyle paylaşma eğilimindedirler, bu iletişim ağları bir kaynak oluşturmaları nedeniyle, bir nevi sermaye oluşumu gibi görülebilir. Ortaya çıktığı bağlamda yararlı olduğu kadar, bu sermaye birikimi diğer yerlerde de genellikle kullanılabilir. Genelde, sonuç olarak ne kadar fazla insan tanıyor ve onlarla ne kadar ortak bir hayat görüşü paylaşıyorsanız sosyal sermaye açısından o kadar zenginsinizdir. Özet olarak bu kitabın araştırdığı tez de budur.

Sosyal sermaye kavramı gittikçe etkili hale gelmektedir. Sosyal bilimlerde büyük bir hızla yayılmaya, siyasi çevrelerde tutulmaya ve zaman geçtikçe medyada da parlamaya başlamıştır. Kavram üzerine yaygınlaşan bir literatür var olmasına rağmen,

geniş kapsamlı bir başlangıç eseri şimdiye kadar ortaya konmamıştır. Bu kitap bu boşluğu doldurmayı amaçlamaktadır. Ayrıca bu kitap, sosyal sermayenin önde gelen üç teorisyeninin ana fikirlerinin genel bir özetini vermekte ve bunları, yazarların dünya hakkındaki fikirleri bağlamında değerlendirmektedir. Daha sonra, sosyal sermayenin insanların yaşamlarında olumlu ve olumsuz değişiklikler yaptığı yolları ayrıntılı olarak sıralamaktadır. Sonra, sosyal sermayenin, yaşantılarımızdaki çok ciddi dönüşümlerin bir sonucu olarak, değişip değişmediğini ve eğer değişiyorsa nasıl değiştiğini sorgulamaktadır. Kavramın kapsamlı bir tartışmasını sağlama girişiminde bulunmamaktadır. Bu kavram üzerine çok geniş bir tartışmayı amaçlamamaktadır; bu görevin şimdiye kadar çözümlenmesi gerekirdi ve aslında neye dayanarak bunu sürdüreceğimize dair daha güçlü bir kanıt olduğunda muhtemelen daha iyi yürütülecektir. Çoğu okuyucunun sosyal bilimlerdeki bazı temel bilgilere sahip olacaklarını, eğer öyle değilse bile Marx, Durkheim, Smith, Weber gibi düşünürlerin temel fikirlerine bakmakla yeterli ölçüde ilgileneceklerini varsayıyorum. Bunun haricindeki amaç, iş yönetiminden sosyal politika alanlarına kadar politikacıların ve profesyonellerin hayal gücünü anlama ve sosyal bilimler üzerinden yapılan araştırma ve teoriyi doğrudan etkileme fikrine ulaşılabilecek bir rehber sağlamaktır.

İLETİŞİM AĞLARI BİR ŞEYLERİN OLMASINI NASIL SAĞLAR?

Modern kurumlar kurallarla yönetilmektedir. Karar alırken ve karar için başvuruda bulunurken kabul edilmiş prosedürler vardır ve genellikle sorumluluklar bireyle değil bireyin bulunduğu kurumla tanımlanmaktadır. Ancak çoğu insan bir şeyin olmasını istediğinde, bu resmi kuralları ve sorumlulukları önemsemeyecek ve tanıdıkları biriyle konuşmaya başlayacaktır. Önemli kararlar neredeyse her zaman belirli bir ölçüde risk ve belirsizlik içerir:

Eğer biri yeni bir iş arıyorsa ya da birisi bir diğerini işe almayı planlıyorsa; eğer arabalarının bakımını yaptırmak veya çamaşır makinelerini tamir ettirmek için birini arıyorlarsa; taşınmayı düşünüyorsa ya da ofislerini yeniden düzenlemek istiyorlarsa; en iyi okulu ya da hastaneyi bulmak istiyorlarsa, resmi prosedürleri uygulamak başarının garantisi değildir. İnsanlar bir şeyin olmasını istediklerinde, çoğunlukla resmi sistemden kaçınıp, tanıdıkları insanlarla konuşmayı tercih ederler. Güvenilir arkadaşlara, aileye veya tanıdıklara başvurmak bürokrasiyle uğraşmaktan daha az streslidir ve bunun genellikle daha hızlı ve daha iyi bir sonuç verdiği görülmektedir.

Bu nedenle insanların iletişim ağları gerçekten önemlidir. Çok klişe gözükse bile, ne bildiğin değil kimi tanıdığın önemlidir. Daha açıkçası, hem ne bildiğin hem de kimi tanıdığın yararlıdır. Eğer insanlar size yardım etmek için bir zorunluluk hissetmiyorlarsa, onları sadece tanıyor olmak yeterli değildir. İnsanlar birbirlerine yardım edeceklerse, bununla ilgili kendilerini iyi hissetmeleri, yani diğerleri ile ortak bir şeylerinin olduğunu hissetmeleri gerekmektedir. Eğer ortak değerleri paylaşıyorlarsa, karşılıklı hedeflere ulaşmak için birlikte hareket etme olasılıkları daha yüksektir. Kişisel olmayan düzeni ve hiyerarşik kuralları bir araya getiren resmi sistemler genellikle, o büyü çevreye ait olmayanlara karşı dolaylı bir ayrımcılığa yol açan karşılıklı gayri resmi işbirliğinin aşırılıklarını kontrol etme girişimleridir. İngiltere’de kamu görevlilerinin bir bölümünde ya da büyük işadamları arasında hakim olduğu söylenen aynı okuldan mezunlar arasındaki bağ ya da Kore’deki aile temelli “Chaebol” iş ağı gibi bazı iletişim ağları, aynı okul kravatını takmayanları ya da aynı soydan gelmeyenleri dışarıda tutma amacıyla işbirliği yapmaktadır. George Bernard Shaw *The Doctor’s Dilemma** adlı oyununun girişinde bü-

(*) *Doktor’un İkilemi* – ç.n.

tün mesleklerin kamuya karşı bir komplo olduğu meşhur cümlesini söylemiştir. Sosyal ilişkiler bazen [kişileri] dahil etmenin ve onlara bir imkân sağlamanın yanında, bazen de onları dışlayabilmekte ve inkâr edebilmektedir.

Öyleyse insanların iletişim ağları, onların hedeflerini sürdürmelerine izin veren ve aynı zamanda toplumu bir arada tutmaya yardımcı olan daha geniş ilişkiler ve normlar kümesinin bir parçası olarak görülmelidir. İngiltere'nin önde gelen sosyoloğu Anthony Giddens “yapılaşdırma” teorisini, “yapı, her zaman özne ve yapı (özne ve güç) arasındaki içsel ilişkiden dolayı hem mümkün kılan hem de sınırlayandır” önermesi üzerine temellendirmektedir (Giddens 1984: 169). Sonuç olarak, insanların seçeneklerinin [kendi] ilişkileri yoluyla bulup yararlandıkları kaynakların niteliğiyle sınırlandırıldığını anlamalarını bekleyebiliriz. Diğer zamanlarda, insanlar iletişim ağlarını diğer sınırlamalardan kendilerini kurtarmak için kullanırlar. Ve sosyal sermayelerini, aynı kaynaklara ulaşmaya çalışan diğer bireylere karşı iddialarını savunmak için kullanırlar.

İletişim ağlarına üyelik ve ortak değerler sosyal sermaye kavramının merkezindedir. Bir “sermaye” biçimi olarak, bu tür sosyal olgular hakkında konuşmak ikili anlamdadır. Bir yandan, onların rolü spesifik sosyal ortamlara dayanan kaynak olarak, hatta bir etkinin ya da gücün kaynağı olarak gösterilmektedir. Bağlantılar, diğer insanlara karşı yükümlülükler getirirken, aynı şekilde o insanlar da sana karşı bu yükümlülükleri edinmektedirler. Öte yandan, bu kavram eğitimin iktisadı hakkında düşünen insani sermaye geleneğiyle ilgilidir. Ve benzer şekilde, bu metafor küresel kalkınma ve yoksulluğa karşı stratejileri içeren alanlar ya da işletme girişimleri ve teknolojik değişim üzerine yapılan çalışmalar tarafından benimsenen yatırım, birikim ve sömürü fikirlerine işaret etmektedir.

Sosyal sermaye, son yıllarda sosyal bilimler arasında yaygın

bir biçimde tartışılmaktadır. Bu konunun görüldüğü akademik makaleleri saymak muhtemelen onun büyük çekiciliğini anlamak için en etkili yol değildir. Bununla birlikte, bir değeri var mıdır bilinmez ama 1981'den önce anahtar kelime olarak sosyal sermaye birçok dergi makalesinde toplam 20 kere kullanılmıştır. 1991 ile 1995 yılları arasında bu sayı 109'a ve 1996 ile Mart 1999 arasında 1003'e yükselmiştir (Harper 2001: 6). Bu büyüme herhangi bir azalma işareti göstermemektedir. O halde bu dizinde, güvenli bir şekilde sosyal sermayeye olan bilimsel ilgideki bir patlamadan bahsedebiliriz. Hatta, benzer şekilde dikkat çekici bir biçimde, halk dilinde de kullanılmaya başlayan bu terimi, artan sayıda gazeteci ve siyasetçi de kullanmaktadır.

Amerikalı siyaset bilimci Robert D. Putnam, daha önce belirsiz olan bir terminolojinin popülerleşmesinin nedeninin onu sosyal ve ekonomik teorinin soyutlamalarından kurtarmak olduğunu makul bir biçimde iddia edebilir. Putnam'a göre, sosyal sermaye kısaca;

sosyal kurumun koordine edilmiş eylemleri kolaylaştırarak toplumun etkinliğini arttıran güven, normlar ve iletişim ağları gibi özellikleridir (Putnam 1993a; 169).

Bu tanım ilk olarak İtalya'daki politik gelenek üzerine yapılan bir çalışmada görülmüştür, oysa Putnam sonraki çalışmalarında bu fikri almış ve Amerika Birleşik Devletleri'ndeki sosyal bağlantılar üzerine yaptığı çalışmalarında uygulamıştır (Putnam 2000). 1990'ların ortalarından beri Putnam'ın ana düşüncesi, 1960'lardan bu yana Amerikalıların devamlı olarak toplumsal yaşamdan geri çekildikleri yönündedir. Putnam'ın fikirleri, kavramın gelişimini etkileyen yahut kavramın görüldüğü kadar faydalı olmadığını ileri sürmeye çalışan diğer fikirler gibi, ileride daha ayrıntılı bir biçimde tartışılacaktır. Fakat, fikirlerinin, alimle-

rin, siyasetçilerin, hatta toplumun genelinin ilgisini çektiği bu yolda kendi başınadır. Sevin ya da nefret edin ama Putnam, çoğu insanın korkularını ya da umutlarını belirten bir başlık seçmiştir: Amerika’da sosyal sermayenin çöküşü.

Putnam’ın anlaşılır düzyazı ve canlı benzetmeleri konusundaki kabiliyeti, konunun siyasetçilerin ve kamuoyunun dikkatini çekmesine yardımcı olmuştur. Daha sonra bir kez daha uzun bir kitabında (Putnam 1995: 2001) 1995’te çok tanınmamış bir dergiye yazdığı yazıda kullandığı gibi dikkat çekici “Tek Başına Bowling” başlığını kullanmıştır. Bowling salonlarında tek başlarına oynayan insan resimleri, insanların ortak kamusal alandan kopukluklarını göstermekte ve Putnam’ın Amerika’daki bowling liginin düşüşüne dair kanıtını desteklemektedir. Putnam ayrıca siyasetçilerle canlı seminerlerde, basında yer alan röportajlarda, radyo ve televizyonlardaki ciddi konuşma programlarında görünerek kitabını iki kıtada tanıtan bir misyonerin şevkini de göstermiştir. Ayrıca Putnam, yalnız oyuncu örneğinin de gösterdiği gibi çok iyi bir indirgeyicidir. O, sosyal sermayenin kendisinin “iyi bir şey” olduğuna, çöküşünün ise “kötü bir şey” olduğuna inanır. Ona göre suçlanacak bir tane önemli kötü kişi (televizyon) ve birçok ufak adamlar (arabalar, vaktin boşa harcanması, savaşlara ve büyük bunalımlara topluca göğüs geren kuşağın yaşlanması) vardır ve sosyal sermayeyi sağlığına geri döndürmek için eylemin gerekli olduğunu belirtmektedir. Tutkulu inançlara ve onun basit sonuçlarına sahip güçlü bir iletişimci olduğu gibi, Putnam gerekli kanıtlar topluluğunu düzenleyen ve dikkatlice analiz eden yorulmaz bir sosyal bilimcidir. Birçok okuyucusunun inançları ve deneyimleriyle uyuşan bir ezgiyi çağrıştırmaktadır.

KLASİK SOSYAL TEORİDE NORMLAR VE AĞLAR

İnsan ilişkilerinin kalitesi uzun bir süre sosyal teorisyenleri ilgilendiren önemli bir konu olmuştur. Putnam’ın bugün ilgilendiği

konular, birçok açıdan, 19. yüzyıl yorumcularının görüşlerini yansıtmaktadır. 1831’de Amerika’nın her tarafına yaptığı gezilerini anlatan Fransız yazar Alexis de Tocqueville (1832), Amerikan demokrasisi ve ekonomik gücünün temelini oluşturan coşku- lu toplumsal yaşamı detaylarıyla tasvir etmiştir. Avrupa’da alışık olduğu şekilde daha geleneksel ve hiyerarşik ilişkileri bir arada tutan resmi statü ve yükümlülük bağlarının aksine de Tocqueville’ye göre gönüllü kuruluşlardaki etkileşim, bireysel Amerikalıları birbirine bağlayan sosyal bir yapıştırıcı özelliğindedir. De Tocqueville’in çalışmalarından yaklaşık altmış yıl sonra, anlamın ve düzenin kaynağı olarak görülen ilişkilerle ilgili benzer bir kaygı, öncü sosyologlardan Fransız Emile Durkheim’ın (1933) feodal dünyanın mekanik dayanışmasından 19. yüzyıl kapitalizminin organik dayanışmasına doğru uzun geçiş dönemi üzerine düşüncelerinde yinelenmiştir. Durkheim’a göre, birincisi mekaniktir; çünkü lordların ve köylülerin ya da din adamlarıyla zanaatkarların sabit yapılarında ve yükümlülüklerinde olduğu gibi, düşünmeden hareket eden ve alışılmış olandır. Hepsi kendi konumlarını ve diğerlerinin de nasıl konumlandıklarını biliyorlardı. Kendi ilişkilerini feodalizmin katı düzenlenmiş iş bölümü olmadan düzenlemelerine rağmen, kapitalist, kentsel ve endüstriyel toplumda tam tersine, insanlar yabancıların dünyasında yaşadılar. Bunun yanında, her biri bir amaca hizmet ettiği için girilen çeşitli etkileşimlere dayalı birçok bağlantı kurulmuştur. Ferdinand Tönnies’in amaca dayalı toplulukları (Gemeinschaft),¹ araçsal topluluklardan (Gesellschaft)² ayırma çalışmalarında benzer kaygılar görülmektedir. Bu kaygı, bir dereceye kadar, Max Weber’in statü gruplarının vazgeçilmez bir ögesi olarak görülen ortak “yaşam

1 Bu tür toplumlar, Gemeinschaft ya da belirli bir amaç için bir araya gelmiş “cemaatler” olarak tanımlanmaktadır.

2 Gesellschaft belli bir yapısı, ortak adetleri, yasaları vb. bulunan büyük insan “toplum”ları olarak tanımlanmaktadır.

biçimine” olan vurgusunun yanında, karizma ve otorite düşüncesinde de görülmektedir.

19. yüzyılın ortasında ve sonundaki klasik sosyolojik otoriteler sosyal ilişkilerin anlamı ve niteliği üzerine bir ilgi göstermelerine karşın, diğerleri geniş kapsamlı yapının özellikleriyle daha fazla ilgilenmişlerdir. En açık biçimde, insan ögesini temel sosyal sınıfların bir bakıma uzak ve soyut ilişkilerine bağlayan Karl Marx’ın tarihsel materyalizm teorisi, insanları birbirine bağlayan ara bağlara çok az önem vermiş yahut hiç önem vermemiştir. Aile en iyi ihtimalle yeniden üretime izin veren bir kabuk en kötü ihtimalle sahiplenmenin ve kontrolün merkezi olarak görüldüğü için ele alınmamıştır. Sendikalar ve gönüllü kuruluşlar, Marx ve Engels tarafından, zanaatkârlar ve endüstriyel işçiler tarafından riskli ve belirsiz bir emek piyasasında kendi çıkarlarına yer bulmak için geliştirilen, ancak emeğin aristokrasisinin geniş işçi sınıfı arasında kendi ayrıcalıklı konumlarını koruduğu koruyucu araçlar olarak görülmüştür; bunun sonucunda egemen burjuvaziye karşı mücadeleleri zayıflamıştır. Bununla birlikte Marksizm, düzeni ya da en azından kapitalist düzeni problemlili görmesine karşın dayanışmanın ilkeleriyle de ilgilenmiştir. Eğer dayanışma üretim araçlarının sahipleri arasında varolan bir şey olarak ele alınırsa, yalnızca onların egemenliklerini sürdürme isteklerini yansıttığından, Marksist teori ezilenler arasındaki dayanışmanın gücünü (ya da zayıflığını) değişik şekillerde açıklama girişimlerine yol açmıştır. Marx özellikle, nesnel ekonomik durumlarıyla tanımlanan “kendinde sınıf”ı, üyelerinin öznel olarak durumlarının farkında olduğu ve bununla ilgili bir şeyler yapmaya karar vermiş “kendisi için sınıf”tan ayırmaya çalışmıştır. Lenin ve Troçki’den bu yana, özellikle emekçilerin ortak sınıf düşmanlarına karşı geçici tarihsel momentin ötesinde kendiliğinden birleşmesi konusundaki sürekli başarısızlıkları karşısında, bu ayrım sınıf mücadelesinin Marksist analizinin merkezine oturmuştur.

İnsanlar arasındaki ilişkilerin kalitesi ve onların ortak değerlerle olan ilişkisiyle ilgili sorun klasik sosyolojik teorinin her tarafına yayılmıştır. Bir disiplin olarak sosyolojinin toplumsal düzenin doğası ve kökenlerini açıklamak amacıyla oluşması belki de şaşırtıcı olmayabilir. Her şeyden önemlisi, klasik yazarlar, kentleşmenin, endüstrileşmenin ve bilimsel akılcılığın, düzenin geleneksel temellerini (onlara görüldüğü şekliyle: alışkanlık, inanç ve düşüncesiz itaat) aşındırdığı bir dünyada insanoğlunun sabit sosyal yapıları ve davranış şekillerini nasıl yarattığı ile ilgilenmişlerdir. Bununla beraber, klasik sosyal teori genel olarak, sosyal sermaye kavramı ile en azından detaylı olarak ifade edilebilen alanlarla özellikle ilgili değildir. Etkileşim, sosyal düzenin bir ögesi ya da genel sosyal yapının bir kısmı olarak görülmesine rağmen klasik teorisyenler tarafından tanımlanan sorunlar bugünün sosyal sermaye araştırmacılarının çözümlemelerinden farklıdır. Sosyal sermaye teorileri, sosyal düzen üzerinde genel olarak Marksist, Durkheimci ya da Weberci perspektiflere uyabilirken, bu kavram yeni bir ilgi odağı getirmekte ve yeni sorunlar ortaya çıkarmaktadır. Sosyal sermaye fikri dikkatleri mikro düzeyde bireysel deneyimler ve günlük aktiviteler ile orta düzeyde kurumların, derneklerin ve toplumun arasındaki bağ üzerinde toplamaktadır. Ayrıca, bağlantıları bir sermaye biçimi olarak tanımlayarak, bu kavramı mikro, orta ve makro düzeyleri birbirine bağlayan birtakım açıklamalara işaret etmektedir.

SOSYAL SERMAYEYE İLGİ

Sosyal sermayenin gücü günlük yaşamda uzun bir süredir fark ediliyor olsa da, bir sosyal bilim kavramı olarak nispeten son yıllarda önem kazanmıştır. Bu kavram, birçok nedenden dolayı ilgi çekmiştir. Bir ölçüde, şimdilerde görüldüğü şekliyle, Reagan ve Thatcher yıllarında siyaset üretenlerin (ve seçmenlerin) aşırı bireyselliğine karşı bir tepkiyi temsil etmektedir. Bir röportaj sıra-

sında, Margaret Thatcher meşhur bir şekilde “Toplum diye bir şey yoktur” dediği zaman çoğu insan bunu başıboş bireyselliğe tam anlamıyla bir nasihat olarak kabul etti. Sonradan, Bayan Thatcher, toplumun daha ziyade soyut bir düşünce olduğunu belirtmek istediğini, bunun yerine ailenin, bireylerin ve yerel toplulukların ihtiyaçları üzerine düşünmeyi tercih ettiğini anlatmaya çalıştıysa da (Thatcher 1993: 626-7), hiç kimse ona inanmış görünmedi. Orijinal röportaj, onun açıklamalarının tamamıyla mantığa uygun olduğunu önerse de, daha bireysel yorumlar şimdiden kök salmıştır. Bu şartlarda, toplumsalın yeniden keşfedilmesi fikri siyaset toplumunda olduğu kadar halkın geneline de hitap etmektedir.

Sosyal sermaye hakkındaki fikirler, sosyal davranış ve sosyal ilişkilerdeki son değişimlerle öne çıkmaktadır. Toplumun bozulması üzerine oluşan matem çağdaş gazeteciliğin ana teması olmuştur. Birçokları arasından sadece Kraliçe Viktoria dönemi istikrarının kaybedilmiş dünyasının ardından geleneksel değerlerin geriye dönük savunucusu olmaktan çok, Hong Kong’da dinamik geçen dört yıldan sonra geri dönen *Marxism Today* adlı eserin önceki editöründen geldiği için ayırt edici olan bir örneği düşünelim. Martin Jacques, Avrupa’ya bakarken kendini başıboş bireycilik ve piyasa değerleriyle erozyona uğramış ilişkileri tarafından korkuyla karışık bir umutsuzluk içinde bulmuştur. Dünyamızın gittikçe artan bir şekilde, çok az şeyin yahut hiçbir şeyin sürekli olmadığı, bireysel memnuniyetin en yüksek önceliğe sahip olduğu, geçici, fani veya çok kısa ömürlü bir dünya olduğundan şikâyet etmiştir. Çoğu insana göre, evlilik kısa süreli bir anlaşmadır, hatta kaçınılabilecek bir şeydir ve çocuk sahibi olmak nadir görülen bir şey haline gelmiştir. Jacques, düşük doğum oranlarından, gençlerin sendeleyeni ve kesintili sosyalleşme süreçlerinden, “önümüzde kara günler olduğu” korkusu türünden sorunlardan “toplumun Balkanlaştırılması”nı sorumlu tutmaktadır (Jacques 2002: 24).

Gazetelerin abartıları bir yana, en azından Batı toplumlarında etkileşim şekillerinin değiştiği görülmektedir. Kişiler arasındaki ilişkilerin gayri resmîleşmesi, insan davranışlarının temel olarak alışkanlıkların ve geleneğin süregelen erozyonu, artan iş bölümü, kamusal ile özel arasındaki sınırların bulanıklaşması, yeni iletişim araçlarının patlaması sosyal düzenin sağlandığı yerlere dikkati çekmektedir. Özel ilişkilerin sınırları ve genel çerçevesi artık açıklanamıyor ya da katı ve resmîleştirilmiş kurallar bütünüyle sürdürülemiyor; o kadar ki bu ilişkiler seçilebilir ve aynı zamanda bırakılabilir. Kimliğin ve özneliğin aynı ve belirlenmiş olmadığını, ancak etnik ve cinsiyet gibi kalıtsal özelliklerle biçim değiştirdiğinde bile müzakere ve belirsizliklere açık olduğunu kabul etmek için bütün postmodernist tezlere inanmamıza gerek yoktur. Yerleşmiş davranışların ve ilişkilerin, en sade bir şekilde süregelen sınıf ve cinsiyet eşitsizliklerinde de görülebileceği gibi, dikkate değer bir şekilde direniş gösterdikleri unutulmamalıdır.

Sosyal sermaye aynı zamanda sosyal bilimlerdeki kültürel dönüşten de yararlanmıştı. Sosyal davranışın kültürel yönüne gösterilen belirgin önemle birlikte, mikro düzey olarak tanımlanabilecek bireysel davranışlar ve deneyimlerde de kayda değer bir ilgi artışı olmuştur. Dikkate değer sayıda tanınmış sosyal bilimci de samimiyet ve güven kavramlarını, sosyal sermayenin merkezine yakın duran iki önemli örnek olarak yakından incelemişlerdir (Beck ve Beck-Gernsheim 1994; Giddens 1991; Jameson 1998; Luhmann 1988; Misztal 1996; Sztompka 1999). Bu yazarların çoğu (Misztal ve Sztompka hariç) aslında sosyal sermaye hakkında çok az şey söylerken, onların çalışmaları günlük etkileşimin hassas yapısını ve kişiler arasındaki ilişkilerin kalitesiyle ilgili kaygıları yansıtmaktadır. Bu entelektüel sorunun genel çerçevesi, sosyal bilimciler arasında, özellikle sosyal sermayeye yönelik keskin bir ilgi artışının zeminini sağlamaktadır.

Son olarak, sosyal sermaye ile ekonomi arasında tedirgin bir ilişki vardır. 1960’larda ilk olarak ekonomide oluşan insani sermaye düşüncesiyle belirgin paralelliklere sahiptir, ayrıca firmalara, bireylere ve halka, yetenek, bilgi ve sağlıklı olma gibi nitelikler olarak göstermiştir, James Coleman, Amerikan şehirlerindeki okul performansı ile ilgili etkili anlatımında sosyal sermayeyle insani sermayenin tamamlayıcı olduğunu belirterek, sosyal teoriyle ekonomik teoriyi bir araya getiren bir yol olarak sosyal sermaye kavramını geliştirmiştir (Coleman 1988-9). Dünya Bankası ve Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD) gibi resmi kuruluşlar da bu görüşü benimsemektedir (OECD 2001a, 2001b; World Bank 2001). Son zamanlarda hazırlanan *Ulusların Refahı* (The Wellbeing of Nations) raporunda, OECD insani sermaye ve sosyal sermaye arasında, karşılıklı olarak olumlu şekilde besleyen “güçlü bir tamamlayıcılığın” olduğunu savunmuştur (OECD 2001b; 13). Buna rağmen Schuller, bütünlüğü vurgulayan sosyal sermayeyi, yalnızca kişilerin kendi çıkarlarını sürdürmelerine önem veren insani sermaye kavramına alternatif bir öneri olarak tercih etmiştir (Schuller 2000). Hatta bazıları sosyal sermaye düşüncesinin, insani davranış görüşünün bireyci sınırlamalarını benimseyen ekonomistler tarafından, sosyal bilimlerin sömürgeleşmesini yansıttığını savunmaktadır (Fine 2000). Mantıklı bir şekilde, tersi de olasıdır; sosyal sermaye sosyologlar tarafından iktisadın temel fikirlerinden birini almak ve bunu yakın (ve kıdemli) bir disipline, kuvvetli bir pozisyon kurmak için uygulamaya çalışan bir girişim olarak görülebilir. Benim kendi görüşüme göre ise, ikinci görüşte muhtemelen bazı gerçeklikler vardır ve sosyal sermayeye olan bu ilgi, insanların kararlarının sosyal temellerini vurgulayarak ekonomistlerin birey davranışları üzerindeki geleneksel odağını değiştirmeye çalışan girişimi yansıtmaktadır.

KİTABIN AMACI

Benim bu kitaptaki başlıca amacım, sosyal sermaye üzerine yapılan tartışmalara bir giriş sunmak ve gelecekte daha ileriye gidecek olan bu tartışmalara yollar önermektir. Bazı açılardan bu tartışmayı, birçok ilgili bilimsel disiplinle kesiştiğinden, özetlemek güçtür. Tartışma muhtemelen sosyoloji alanında gelişse de, bu kavram iktisatçılar ve siyaset bilimciler tarafından yaygın bir biçimde tartışılmaktadır. Sosyal politika ve kent politikası uzmanları kadar, bazı tarihçilerin, eğitimcilerin ve feministlerin de ilgisini çekmektedir. Ayrıca siyaset yapıcılar da sosyal sermayeye ilgi göstermektedirler. Siyasi kararlar için sosyal sermayenin sağladığı alan şu anda, ekonomik gelişmeyi, sağlıktaki ilerlemeleri, teknolojik gelişmeleri ve mesleki yenilikleri, yoksulluğun azalmasını, suçun azalmasını ve topluma dahil olmayı kapsamaktadır.

Kitap, bu kavrama hayat veren üç akademisyenin fikirlerini ayrıntılı bir şekilde inceleyerek başlayacaktır. Pierre Bourdieu, James Coleman ve Robert Putnam bu fikre çok farklı arka planlardan yaklaşmışlar ve kavramın tamamen farklı yorumlarını benimsemişlerdir. Hepsi, iletişim ağının gücünü vurgulamaktadır, bununla birlikte bir sonraki bölümde (İkinci Bölüm) eğitim, sağlık ve suç gibi alanlarda sosyal sermayenin etkisinin ampirik çalışmaları gözden geçirilecektir. Bu çalışmaların çoğu sosyal sermayenin olumlu bir etkisi olduğu sonucuna varmaktadır, buna rağmen üçüncü bölümde sosyal sermayenin karanlık yönleri incelenmekte ve sonuçları olumsuz yönde olan araştırmaların kanıtları gözönünde bulundurulmaktadır. Dördüncü bölümde, günümüzdeki sosyal eğilimlerin sosyal sermayeyi nasıl şekillendirdiğine (ve bunun tam tersine) bakılacaktır ve özellikle Robert Putnam'ın bu tarz eğilimlerin bizim bağlantı birikimimizi tüketmekte olduğu yönündeki iddiası sorgulanacaktır. Daha sonra, sosyal sermaye üzerine yapılan tartışmadan politika ve uygulamalar için dersler çıkarmaya çalışan girişimleri gözden geçireceğim. Kitap, kavra-

mın geçerliliği üzerine burada incelenen tartışmaların ve kanıtların ışığında birkaç gözlemlerle sonlandırılmaktadır. Artık değeri ne ise, benim görüşüm sosyal sermaye fikri için yeteri kadar zaman olduğu ve sosyal sermayenin sosyal bilimciler, siyasetçiler ve toplumun geneli tarafından kullanımının önemli bir şekilde patlamasının eşiğinde olduğumuzdur. Cevaplandırılmamış olarak kalan soru bu tür gelişmelerin ne yöne doğru gideceğidir, bu da en azından bu kavramı kısmen daha çok geliştirmeye ve kavramın açıklayıcı amaçlar için kullanımına daha çok dikkat etmeye bağlıdır.